

Introducere

În studiul apariției și evoluției dreptului românesc este necesară cercetarea atentă și profundă a realităților sociale, cu toate componentele acestora: politică, economică, demografică, spiritual-culturală, militară și juridică, așa cum ele s-au derulat în istoria noastră.

Această cercetare, absolut necesară celor ce vor avea ca misiune elaborarea și aplicarea dreptului, nu poate începe decât cu studiul vechiului drept românesc, continuând cu investigarea etapelor din perioada modernă și contemporană.

În 1926, profesorul român Georges Fotino publica, la Paris, lucrarea „Contribution à l'étude des origines de l'ancien Droit coutumier roumain” în care consemna : „Civilizația juridică autohtonă a putut fi înrâurită de geniul latin, de suflul slav sau de impulsul bizantin, dar în spiritul ei a rămas ea însăși aceea a dacilor, ai căror urmași suntem”.

Nici dreptul roman, adus în Dacia începând cu anul 106, nici normele impuse de atâtea popoare care au petrecut decenii și secole pe teritoriul nostru, nici puternicul drept bizantin și nici dreptul islamic al Imperiului Otoman nu au înlocuit dreptul consuetudinar (obiceiul pământului) și nici dreptul autohton scris. De-a lungul anilor au apărut conflicte de legi, între dreptul autohton consuetudinar și dreptul scris modern (bizantin). În asemenea cazuri, dreptul care se aplica era dreptul românesc consuetudinar.

Istoria Statului și Dreptului Românesc este disciplina universitară, parte a sistemului științelor juridice istorice, care studiază și explică evoluția normelor, instituțiilor și concepțiilor juridice ale poporului român din cele mai vechi timpuri și până în zilele noastre.

Istoria Statului și Dreptului Românesc este o parte a istoriei noastre naționale, care abordează fenomenul juridic dinamic și evoluția sa în timp, evidențiind elementele de specificitate fiecărei epoci istorice.

Sunt studiate instituțiile juridice, în evoluția lor fiind reliefate elementele de continuitate ale acestora pe parcursul mai multor epoci istorice, aflate în corelație firească cu cele mai reprezentative bazine de civilizație, atestate de istoria universală.

Istoria Statului și Dreptului Românesc ne înfățișează etapele parcurse de structurile politice și juridice ale poporului român în strânsă corelare cu viața materială și spirituală a sa.

În fiecare capitol al cursului vom prezenta acele elemente care conferă personalitate dreptului românesc, elemente care-l diferențiază de alte sisteme, dar care îl

apropie, în egală măsură, de doctrinele și legislația bazinelor de civilizație care au marcat fundamental istoria umanității (dreptul roman, civilizația Bizanțului, cultura juridică vest europeană etc.).

Viața socială, în care identificăm izvorul, geneza dreptului, ne obligă să considerăm dreptul ca pe un produs istoric, ca pe un fenomen social dinamic și cuprinzător, pentru că normele juridice, instituțiile și doctrinele juridice nu pot fi înțelese în esența lor decât dacă le raportăm la împrejurările istorice din care ele au rezultat și pe care le reflectă.

Principala metodă de cercetare istorică a Statului și Dreptului o constituie **metoda istorică**, care oferă posibilitatea interpretării textelor legilor prin prisma realităților epocilor istorice în care acestea au fost create. În fiecare epocă, normele și instituțiile juridice sunt produsul vieții materiale și spirituale ale poporului nostru.

Alături de metoda istorică este utilizată **metoda comparativă**. Studiul comparat al dreptului oferă posibilitatea de a identifica trăsăturile comune, dar și elementele de diferențiere între diferite instituții juridice aparținând diferitelor popoare. În această zonă a cercetării comparate suntem puși în situația de a scoate în evidență influențele exercitate asupra dreptului românesc de către alte sisteme de drept, elementele preluate și adaptate la particularitățile organizării de stat, la condițiile concrete ale vieții materiale și spirituale ale poporului român.

Istoria dreptului utilizează și alte metode de cercetare, comune mai multor discipline, respectiv: metoda reconstituirii sau a arheologiei juridice, metoda observației, metoda logică, metoda sociologică.

Istoria Statului și Dreptului Românesc are legături cu alte științe, precum: Istoria Filosofiei, Istoria Religiiilor, Arhivistica, Istoria doctrinelor economice și juridice, Istoria diplomației, Istoria militară, Arheologia, Numismatica, etc.

Istoria Statului și Dreptului reprezintă o parte a istoriei civilizației umane. „Civilizația – spunea Francois Guizot în 1882 – este un fel de ocean care creează bogăția unui popor în sânul căruia se reunesc toate elementele vieții unui popor, toate forțele existenței sale. Ideea progresului, a dezvoltării reprezintă ideea fundamentală pe care o conține cuvântul civilizației” (F. Guizot, *Istoria Civilizației în Europa*, Ed. Humanitas, 200, p. 25).

Istoria are la dispoziție un nesfârșit câmp de cercetare și investigare: ea studiază, cercetează, descrie și povestește evenimentele petrecute într-o anumită perioadă de timp din perspectiva omului privit ca individ (este, potrivit expresiei lui F. Guizot, istoria așezată în sânul sufletului omenesc, *op. cit.*, p. 35). Tot istoria este cea care, refuzând descrierea acțiunilor și sentimentelor individuale, cercetează faptele exterioare individului, evenimentele, transformările și evoluția realității sociale.

Istoria este cea care ne reamintește astăzi faptul că, în tot parcursul civilizației umane, a existat o realitate, o stare socială complexă și dinamică, cu evoluții lineare, dar și cu profunde rupturi și crize, specifice perioadelor analizate.

Istoria ne înfățișează procesul de formare și evoluție a statului și dreptului, fixând rolurile determinante ale religiei, moralei și obiceiurilor în organizarea și funcționarea societăților.

Referindu-se **la rolul religiei creștine** la începutul secolului al IV-lea, F. Guizot (*op. cit.*, p. 50-55), preciza: „creștinismul nu mai era doar o credință individuală: era o instituție care avea o guvernare, un cler, o ierarhie determinată. Biserica creștină exercita o putere morală, ea răspândea ideea unei reguli, a unei legi superioare tuturor legilor umane. Ea a realizat separarea puterii spirituale de puterea temporală. Această separare reprezintă sursa libertății de conștiință. Prezența unei influențe morale, menținerea unei legi divine și separarea puterii temporale de puterea spirituală sunt cele trei binefaceri importante pe care le-a răspândit Biserica Creștină asupra lumii europene în secolul al V-lea.”

Tot **Istoria** este cea care scoate la suprafață relele înfăptuite de Religia Creștină, care au influențat, într-o măsură importantă, dezvoltarea civilizației noastre. Astfel, Biserica Creștină a susținut următoarele idei:

- separarea guvernanților de guvernați;
- impunerea de legi guvernanților, stăpânirea de către guvernanți a spiritului și vieții supușilor fără acceptul liber al rațiunii și voinței acestora;
- necesitatea stăpânirii exclusive a Bisericii, prin contopirea puterilor spirituale și temporale.

Utilizând metoda comparativă de cercetare a societăților, **Istoria** descifrează tipurile de societăți care au existat și există pe marea schemă a civilizației umane. Astfel, Arnold Toynbee (1889-1975) în monumentală lucrare *Studiul asupra istoriei*, elaborată în zece volume (sinteza în două volume a fost publicată la Editura Humanitas, în anul 1997) face referire la următoarele tipuri de societăți:

- societatea creștină occidentală;
- societatea creștină ortodoxă;
- societatea iraniană și arabă și societatea siriacă (societatea islamică);
- societatea indică (hindusă);
- societatea sinică (chineză);
- societatea sumeriană (Codul Hammurabi);
- societatea hitită și babilonică;
- societatea egipteană;
- societățile andică, yucatecă, mexicană și maya.

Istoria Statului și Dreptului scoate la iveală rolul determinat al momentelor sau perioadelor de ciocnire între societăți. Să ne amintim în ce stare au găsit barbarii lumea romană, atunci când (sec. IV-V) au venit să o ia în stăpânire. Care era starea Daciei Romane la momentul său de apogeu și care a fost influența cuceririlor barbare de după retragerea aureliană?

Istoricii care au studiat popoarele barbare (n.a – cele din afara Imperiului Roman) au formulat opinii demne de a fi reținute. Astfel, în opinia lui F. Guizot (*op. cit.*, p. 55-58) „sentimentul dominant al stării barbare îl reprezenta plăcerea

independenței individuale, plăcerea de a se juca, cu forța și libertatea sa, în mijlocul șanselor lumii și vieții; bucuriile activității fără muncă; gustul unui destin aventuros, plin de imprevizibil și pericol. Gustul independenței individuale este un sentiment nobil și moral, care își trage puterea din natura morală a omului: este plăcerea de a te simți om, sentimentul personalității, al spontaneității umane în libera ei dezvoltare. Acest sentiment a fost introdus în civilizația europeană prin barbarii germanici; el era necunoscut în lumea romană, necunoscut pentru Biserica Creștină, necunoscut pentru aproape toate civilizațiile vechi.”

Studiul operelor clasicilor greci reliefează valențele libertății politice, specifice cetățenilor și omului privit ca cetățean.

Omul nu era preocupat de libertatea personală, ci de libertatea sa ca cetățean, ca membru al comunității, expresie a capacității sale de socializare.

La intersecția dintre barbarism și lumea romană **istoria**, ca știință, reține, ca element de civilizație predominant barbar, solidaritatea militară, acea legătură care se realiza între războinici, care, fără să limiteze libertatea fiecăruia, întemeia o relație de subordonare ierarhică, un gen de aristocrație, dublată de o democrație militară, care a generat, ceva mai târziu, sistemul de organizare feudală sau seniorială.

Nu ne este greu să descifrăm faptul că în esența solidarității militare regăsim atașamentul omului față de om, fidelitatea individului față de individ, generată de o necesitate interioară, nu impusă de principii sau reguli obligatorii.

Istoria este știința care ne demonstrează faptul că nici un popor nu poate revendica supremația în nașterea și dezvoltarea civilizației. Fiecare din tipurile de societăți clasificate de Arnold Toynbee a exercitat o influență asupra celorlalte. Citatul următor este convingător: „Creștinarea anglo-saxonilor, care reprezintă, evident, zorile istoriei Angliei, a însemnat un fapt istoric. Sistemul feudal din Anglia a fost adus de năvălirile daneze, iar cucerirea normandă a maturizat sistemul englez. Renașterea, sub aspect cultural și politic, a pornit din Italia de Nord.”

Istoria Românilor reprezintă o parte distinctă a istoriei Civilizației Europene, care urmează o periodizare acceptată de istorici:

a) perioada formării statului și dreptului întinsă până la începutul secolului al XIV-lea;

b) perioada statelor medievale, până la începutul secolului al XIX-lea;

c) perioada statului modern începută la 1859.

Se afirmă faptul că istoria civilizației a fost influențată în decursul ei de evenimente excepționale și de personalități care au acționat în perioade de grație. Istoria este cea care încearcă să ne explice logica revoluțiilor, forța ideilor promovate de o anumită putere, rolul liderilor, discordiile perpetue, înțelegerile și alianțele temporare, ascensiunea și decăderea imperiilor, nașterea și evoluția marilor crize, cele care au brăzdat o istorie născută nu se știe când și unde.

Istoria este imperfectă, pentru că imperfectă a fost creația divinității atunci când a ajuns la om.

Omul reprezintă singura creație imperfectă a divinității. Tot ce a creat omul apoi s-a constituit într-un nesfârșit lanț de imperfecțiuni, îndreptate împotriva lui, a naturii și a Divinității.

Într-o recentă lucrare intitulată *Scurtă istorie a viitorului* Jacques Attali (2007) menționează: „pentru a înțelege ce ne poate rezerva viitorul, trebuie să fac, măcar în linii mari, o istorie a trecutului. Se va vedea că există un fel de structură a Istoriei care ne permite să prevedem desfășurarea deceniilor viitoare. Încă din cele mai îndepărtate timpuri, orice grup uman s-a constituit în jurul unor bogății, al unei limbi, al unui teritoriu, al unei filozofii sau al unui șef. Întotdeauna au coexistat trei puteri: cea religioasă, cea militară și cea economică.

Rând pe rând, fiecare dintre cele trei puteri dominante au avut controlul bogățiilor. Așadar putem povesti istoria omenirii ca pe o succesiune a trei mari ordini politice: **ordinea rituală**, în care autoritatea este esențialmente religioasă; **ordinea imperială**, în care puterea este înainte de toate militară; **ordinea economică**, în care grupul dominant este cel care controlează economia. Iată câteva legi ale Istoriei:

– din confruntarea nomazilor cu sedentarii, omenirea dobândește forță și libertate;

– când o supraputere este atacată de o putere rivală, deseori un al treilea câștigă;

– uneori, învingătorul își însușește cultura învinsului;

– în lume, puterea continuă să se deplaseze spre vest, chiar dacă principalele bogății rămân încă în est;

– o doctrină religioasă, oricât de influentă ar fi, nu reușește să încetinească mersul înainte al ideii de libertate individuală;

– nici un imperiu, chiar dacă pare etern, nu durează la nesfârșit;

– lipsa îl împinge pe om să caute noi bogății;

– nu contează cine anume inventează o tehnologie, important este cine o pune primul în aplicare”.

În remarcabila sa lucrare *Zece mii de culturi, o singură civilizație*, apărută în anul 1998 la Editura Nemira, academicianul Mircea Malița abordează conceptele de cultură și civilizație plecând de la marea diversitate a definițiilor formulate și a confuziilor existente în legătură cu acești doi termeni.

Astfel, în limba franceză, civilizația include cultura, pe când în Germania cultura are o sferă mai largă în cuprinsul căreia funcționează civilizația; în alte publicații și studii ale autorilor englezi și americani cultura este similară civilizației.

O definiție „ciudată” a culturii și civilizației formulează Samuel P. Huntington în lucrarea *Ciocnirea civilizațiilor* (1997): „civilizația este forma cea mai elevată de regrupare prin culturi; civilizația și cultura se referă amândouă la modul general de viață al unui popor, iar o civilizație este o cultură scrisă pe larg. Civilizația este entitatea culturală cea mai largă, iar umanitatea este împărțită în subgrupuri - triburi, națiuni și entități culturale mai largi, numite în mod normal

civilizații”. Pe acest raționament, autorul delimitează următoarele civilizații: sinică, japoneză, hindusă, islamică, ortodoxă, occidentală, latino-americană și africană (posibilă), în care elementul predominant în definirea civilizațiilor îl reprezintă religia.

În opinia lui Ovidiu Drâmbă (*Istoria culturii și civilizației*, Editura Științifică și Enciclopedică, 1984): „**civilizație** înseamnă totalitatea mijloacelor cu ajutorul cărora omul se adaptează mediului (fizic și social), reușind să-l supună și să-l transforme, să-l organizeze și să i se integreze. În sfera civilizației intră capitolele: alimentația, locuința, îmbrăcămintea, construcțiile publice și mijloacele de comunicație, tehnologia în general, activitățile economice și administrative, organizarea socială, politică, militară și juridică, precum și educația și învățământul în măsura în care acestea răspund exigențelor vieții practice”.

Cultura, potrivit autorului citat, „include în sfera ei atitudinile, actele și operele limitate - ca genază, intenție, motivare și finalitate - la domeniul spiritului și al intelectului. În felul acesta, sferei culturii îi aparțin: datinile și obiceiurile, credințele și practicile religioase, ornamentele și divertismentele, operele de știință, filozofie, literatură și muzică, arhitectura, pictura, sculptura și artele decorative sau aplicate”.

În demersul său explicativ, autorul precizează faptul că „dihotomia civilizație - cultură nu înseamnă o opoziție între respectivele domenii, și cu atât mai mult o poziție ireconciliabilă”.

Eugen Lovinescu în lucrarea *Istoria civilizației române moderne* scria: „și pentru noi **civilizația** reprezintă totalitatea condițiilor materiale în care trăim: lumină electrică, regim juridic, regim economic, instrucție obligatorie, vot universal, poliție, constituție etc., pe când **cultura** reprezintă totalitatea bunurilor sufletești, fie de forțe morale și religioase produse ale veacurilor trecute, fie deprinderi sufletești dobândite mai de curând... Civilizația română s-a format după legile imitației ... pentru că imitația este prima formă a originalității, în acel înțeles că, prin adaptarea la unitatea temperamentală a rasei, orice imitație ia cu timpul un caracter specific. Originalitatea civilizației noastre ca și a civilizației celor mai multe popoare nu stă, așadar, în **elaborație**, ci în **adaptare** și prelucrare”.

Revenind la punctele de vedere exprimate de Mircea Malița, vom reține următoarele:

- principala nevoie la care răspunde **cultura** este identitatea individuală și de grup (suntem cine suntem prin limba pe care o vorbim, moștenirea istorică, valorile, tradițiile și obiceiurile pe care le împărtășim, prin creația literară, artistică și filozofică în care ne-am format);

- **cultura** atrage nevoia de apartenență opusă singurătății. Ea este garantul vieții umane, adică ieșirea din sfera pur biologică (sau animală), pentru că dă naștere sentimentelor de solidaritate socială, încurajează creativitatea, originalitatea, simțul estetic;

- nu există o singură **cultură**, ci tot atâtea culturi câte grupuri vorbesc limbi diferite și se articulează în jurul aceluiași valori și mituri, chiar dacă nu s-au cristalizat în state proprii pe teritorii distincte;

- funcția esențială a **civilizației** o reprezintă satisfacerea altor cerințe de bază ale omului: cunoștințele care îngăduie să-și asigure existența: apa, hrană și adăpost, securitatea personală și a colectivității, energie și putere, viață decentă și acces la fructele cunoașterii;

- **civilizația** cuprinde în sfera ei tehnicile de organizare a societății. Astfel, instituțiile politice (statul, parlamentul, partidele politice etc.) aparțin civilizației universale;

- **civilizația** este una singură, ea este universală și cunoaște, în evoluția sa, mai multe trepte (după Alvin Tofler: civilizație agrară, industrială și informațională). Caracterizarea acestei civilizații universale se face prin: știință, tehnică, economie și politică națională;

- religia a ocupat timp de milenii locul central al culturilor. Culturile reprezintă marele laborator unde se făuresc identitățile. La întrebarea „cine sunt eu?” ele oferă un statut bazat pe apartenența la un grup etnic, religios, lingvistic, cu tradiții și istorie proprie. Civilizația încearcă să răspundă la întrebarea „ce ești?” și „ce faci?”;

- civilizațiile nu se pot ciocni, pentru că ele se reduc la una singură, caracterizată de o singură știință, tehnică și de practici globalizante.

Există, credem, doar o singură civilizație: civilizația umană, cu mii sau poate zeci de mii de culturi, multe dispărute și acoperite de colbul istoriei, la fel de multe nedescoperite și necunoscute poate niciodată.

În istoria culturilor și civilizației universale statul și dreptul au ocupat, alături de celelalte componente, o poziție dominantă, cel mai adesea controversată, generatoare de conflicte în plan teoretic și de aprigi confruntări în plan militar. Nu este suficient să includem în sfera civilizației doar elementele de știință, tehnică sau din domeniul serviciilor fundamentale (comunicații, transporturi etc.), ci și instituțiile statului și cele ale dreptului.

Statul și dreptul sunt, în egală măsură, componente ale culturilor și ale civilizației.

Autorul

CAPITOL PRELIMINAR

1. Statul reprezintă principala instituție politică a societății, care exercită puterea suverană, asigurând organizarea și conducerea societății prin prerogativa pe care o are de a elabora și aplica dreptul, a cărui respectare o poate garanta prin forța sa de constrângere.

Accepțiunile termenului de stat:

– statul reprezintă puterea centrală, în opoziție cu comunitățile locale (regiuni, departamente, orașe, comune etc.);

– statul este ansamblul autorităților publice care asigură guvernarea unei societăți;

– statul reprezintă o modalitate istorică de organizare socială prin care grupurile sociale și-au promovat interesele comune;

– statul desemnează o societate politică organizată (statul român, francez, japonez etc.).

În lucrarea *Lecții de filozofie juridică*, Giorgio Del Vecchio definește statul ca „subiectul ordinii juridice, în care se realizează comunitatea de viață a unui popor”. Statul reprezintă „coloana vertebrală a societății, osatura în jurul căreia se dispun diversele țesuturi sociale, expresia potențială a societății” (*Lecții de filozofie juridică*, Editura Europa Nova, p. 274).

2. Apariția statului

Statul a apărut pe o anumită treaptă de dezvoltare a societății: istoria statului nu coincide cu istoria societății umane. Apariția statului a fost precedată de o foarte prelungită perioadă de dezvoltare lentă a forțelor de producție în epoca comunei primitive, în care principalele forme de organizare cunoscute au fost: ginta, fratria, tribul, uniunea de triburi.

Cea mai importantă formă de organizare socială, premergătoare apariției statului, a fost democrația militară, care corespunde organizării militare a vieții comunităților în care purtarea războaielor a devenit o preocupare permanentă. Războaiele de cucerire au avut ca rezultat concentrarea bogățiilor capturate în mâinile unor capi de familie, formându-se astfel o aristocrație gentilico-tribală, iar șeful militar acaparează tot mai multe prerogative, puterea acestuia devenind ereditară.

În acest stadiu al organizării comunităților apare și se consolidează proprietatea privată care generează diferențierile sociale în clase. Întregul complex al vieții materiale reclamă cu necesitate o formă superioară de organizare socială.

Această formă de organizare, care adoptă drept criteriu fundamental **TERITORIUL** este **STATUL**. Teritoriul este un criteriu politic în baza căruia statul își stabilește legăturile cu cetățenii, își construiește o structură specială a aparatului de conducere și se conștientizează conceptul de suveranitate.

Teritoriul unui stat este reprezentat de spațiul geografic alcătuit din suprafața de pământ, de subsol, ape și coloana de aer de deasupra acestora asupra cărora statul își exercită suveranitatea.

Cu alte cuvinte, teritoriul unui stat, este compus din:

- partea terestră;
- partea acvatică, compusă din apele interioare și teritoriale;
- subsolul părților terestră și acvatică;
- spațiul aerian de deasupra părților terestră și acvatică, până la limita superioară a atmosferei.

Dreptul statului asupra întregului teritoriu este un aspect al suveranității sale.

Al doilea element al statului îl constituie **POPULAȚIA**, respectiv totalitatea persoanelor care se raportează la stat prin acea legătură specifică - cetățenia, cu încărcătura juridică consistentă, în care sunt precizate drepturi și obligații reciproce.

Al treilea element al statului îl reprezintă **FORȚA PUBLICĂ**, respectiv **PUTEREA DE STAT** sau puterea de constrângere. Statul își creează un aparat din ce în ce mai complex pe care îl utilizează, potrivit normelor juridice, pentru apărarea ordinii în societatea respectivă. Acest al treilea element, al **PUTERII DE STAT**, devine cel mai caracteristic criteriu al statului.

Primele organizări statale s-au constituit în Orientul antic, în Egipt, Babilon, China, India, Persia, în urmă cu aproape 6000 de ani.

O definiție a statului, rămasă celebră până în epoca modernă, a fost formulată de Marcus Tullius Cicero (106-43 î.H.): statul este *res populi*, adică este cauza poporului (o grupare de oameni asociați unii cu alții prin adeziunea lor la aceleași legi și printr-o comunitate de interese). Aceasta este ideea fundamentală pe care Cicero o dezvoltă în lucrarea sa **DE REPUBLICA**. El dorește instaurarea la Roma a unui regim politic mixt: un princeps, o adunare a aristocraților și poporului. Princepsul intervine în viața publică la cererea expresă a senatului și nu din proprie inițiativă.

Un moment important în istoria gândirii politice, îl reprezintă concepția lui **Platon** (427-347 î.H.) care, în lucrarea sa *Republica*, descrie un model ideal de stat: statul etern, creat de demiurg, în care sunt recunoscute trei clase sociale: filozofii sau conducătorii; gardienii sau războinicii, care trebuiau să păzească statul; meșteșugarii și agricultorii chemați să producă bunurile materiale, necesare întreținerii celor două clase sociale, dominante, fără a avea dreptul de a participa la viața de stat. Platon condamnă tirania, adică exercitarea puterii de către o singură persoană.

Aristotel (384-322 î.H.), născut la Stagira, în Macedonia, considerat drept un gigant al culturii antice, expresie a geniului filozofic al Greciei, a construit o concepție modernă despre stat și drept. Scopul statului este acela de a-i face pe

oameni virtuoși și fericiți. Cei mai buni dintre oameni pot conduce dacă sunt aleși. Cel mai bun stat este cel care se bazează pe suveranitatea poporului. Aristotel insistă asupra necesității existenței unei clase de mijloc, contrapondere atât pentru săraci cât și pentru bogați, cea mai în măsură să guverneze pentru că poate reconcilia tendințele extreme.

Apariția și răspândirea creștinismului a transformat radical lumea antică. Învățătura lui Hristos și a apostolilor săi schimbă în profunzime societatea ultimului imperiu roman, premergător Evului Mediu. Principiile creștine pornesc de la ideea unei înțelegeri încheiate între Dumnezeu și poporul ales. Cel care conduce, fie că este sau nu rege, nu este decât un locțiitor al lui Dumnezeu. Legea divină este superioară oricărei constituții elaborate de om. Învățătura lui Hristos recomandă omului supunere față de puterea instituită. În Epistola către Romani, Sfântul Pavel afirmă că „orice persoană trebuie să fie supusă suveranilor pentru că nu există autoritate care să nu vină de la Dumnezeu”, glorificând astfel supunerea față de autorități și ascultarea. Nesupunerea față de autoritățile civile echivalează cu înfruntarea lui Dumnezeu care le-a stabilit.

Doctrinile politice evoluează în perioada evului mediu dezvoltat în funcție de realitățile concrete, caracteristice fiecărui stat sau națiune.

După crizele politice din prima jumătate a sec. al XVII-lea, gândirea politică din Franța și Spania este preocupată pentru justificarea monarhiei absolute, considerată forma de conducere preferabilă tuturor celorlalte, mai ales pe motivul unicității deținătorului puterii. Un singur rege se integrează perfect într-un sistem întemeiat pe un singur Dumnezeu și prin stabilitatea politică ce decurge din principiul ereditar. Absolutismul va cunoaște forma sa deplină în Franța începând cu Henric al IV-lea (1589-1610) și terminând cu apoteoza modelului impus de Ludovic al XIV-lea (1643-1715), supranumit Regele Soare. Pentru acesta, suveranitatea absolută a regelui trebuia să se manifeste în domeniul legislativ, executiv, judiciar, dar și religios.

O contribuție importantă la dezvoltarea doctrinelor politice o constituie opera „Spiritul legilor” apărută în anul 1748, sub semnătura lui Charles de Secondat, baron de Montesquieu (1689-1755). Teoria politică concepută cu 100 de ani înaintea anului revoluționar 1848, este centrată nu numai pe mecanismele guvernării ci și pe implicațiile ce decurg din influența geografiei, istoriei, economiei și tradițiilor asupra statului și dreptului.

Inspirat din Aristotel în clasificarea tipurilor de regimuri politice în republică, monarhie și despotism, Montesquieu pledează pentru regimul monarhic, specific statelor moderne, cu opțiune declarată pentru monarhia britanică, pe care o consideră ideală, întrucât exercitarea puterii este moderată printr-un echilibru ce decurge din repartizarea echitabilă a puterii. Separația puterilor în stat garantează libertatea oamenilor. În concepția sa, puterea executivă trebuie încredințată regelui, puterea legislativă adunărilor naționale, iar cea judecătorească magistraților de profesie. În anul 1762 (la 14 ani de la apariția *Spiritului legilor*) Jean-Jacques